

#1

CeMaB

Centre d'Estudis Iberoamericans Mario Benedetti
Vicerectorat de Cultura, Esports i Política Lingüística
Universitat d'Alacant

Butlletí

centre d'estudis
iberoamericans
MARIO BENEDETTI

Núm. 1, gener-juny 2013

Sumari

Presentació	3
Activitat del CeMaB	4
Pròximes activitats	7
Ressenyes	10
Benedetti i els llibres	28
A benefici d'inventari	31

Presentació

El *Butlletí CeMaB* naix amb l'objectiu de donar notícia i ressenyar les activitats del **Centre d'Estudis Iberoamericans Mario Benedetti**, integrat en el Vicerektorat de Cultura, Esports i Política Lingüística de la Universitat d'Alacant. Amb una periodicitat semestral, el *Butlletí* informarà la comunitat universitària i investigadora sobre les activitats realitzades pel CeMaB i anunciarà les previstes per al següent semestre, a més de destacar altres congressos i seminaris d'especial interès per als estudis iberoamericans.

Així mateix, el *Butlletí* donarà informació sobre novetats editorials, tant de revistes com de llibres sobre literatura i cultura iberoamericanes. Conclourà amb dues seccions fixes. **Benedetti i els llibres** estarà dedicada a l'autor que dóna nom al Centre i especialment a les edicions de la seua obra (traduccions, edicions per a xiquets, noves edicions, etc.) i al contingut de la seua biblioteca personal. Amb la història d'aquesta biblioteca i amb un text de Carmen Alemany (exdirectora del CeMaB), a qui des d'ací vull expressar el meu reconeixement pels seus dotze anys de gestió, iniciem aquesta secció. **A benefici d'inventari**, l'altra secció, anirà a càrrec de José Carlos Rovira i tancarà el *Butlletí* a manera de pàgina literària.

El *Butlletí* inicia la seua marxa en 2013, inspirat en el *Notiziario Dal Mediterraneo agli Oceani* (de la Unità Organizzativa di Supporto di Milano del Istituto di Storia dell'Europa Mediterranea del C.N.R), a cura de Patrizia Spinato, i sota la responsabilitat científica de Giuseppe Bellini, membres tots dos del Comitè Científic del CeMaB.

Eva Valero Juan

Directora del Centre d'Estudis Iberoamericans Mario Benedetti

Crèdits

Responsable acadèmica

Eva Valero Juan

Assessoria científica

Carmen Alemany

José Carlos Rovira

Realització

Beatriz Aracil

Claudia Comes Peña

Asunción Esquembre

Benôit Filhol

Sergio Galindo Mateo

Elena Martínez-Acacio

José Rovira Collado

Víctor Sanchis Amat

Maquetació

Alexandra García

Edició i disseny

Pedro Mendiola Oñate

Imatge de portades Biblioteca personal de Mario Benedetti en les instal·lacions del CeMaB.

Activitats del CeMaB

Inauguració de la nova pàgina web del CeMaB

La nova pàgina web dóna continuïtat a l'anterior, com a espai virtual per a oferir les notícies de l'activitat del Centre, i inclou nous apartats, entre els quals cal destacar el **Canal Multimèdia** i la **Biblioteca Mario Benedetti**. El Canal Multimèdia inclou, a més d'una sèrie de documentals d'escriptors llatinoamericans realitzats pel Taller d'Imatge de la UA en col·laboració amb Televisión Educativa Iberoamericana, i de tots els vídeos que recullen actuacions de Benedetti en la UA, els enregistraments de les activitats que el CeMaB fa i retransmet amb reproducció en temps real (*streaming*). D'especial utilitat és també l'apartat Biblioteca Mario Benedetti, que enllaça al catàleg en línia dels més de 6.000 volums que el poeta va donar al Centre i que poden ser consultats en les nostres instal·lacions.

Finalment, destaquem l'apartat de **Publicacions**, que renova l'anterior amb l'enllaç a la nova pàgina web d'*América sin nombre*, a través de la qual la comunitat investigadora pot accedir a la versió digital de la col·lecció completa, tant de la revista *América sin nombre* (fins al número 17), com als *Cuadernos de América sin nombre* (versió digital fins al núm. 31). Així mateix, els investigadors poden obtenir en la pàgina tota la informació relativa a les dues col·leccions, tant pel que fa als índexs de qualitat com a les normes de presentació.

«50 anys de *Rayuela* (1963-2013). Homenatge a Julio Cortázar»

La commemoració dels 50 anys de la publicació de *Rayuela* es va iniciar al campus de la Universitat d'Alacant amb l'exposició de panells amb fragments de l'obra en diversos edificis del campus.

Les activitats commemoratives, que se seguiran desenvolupant al llarg de l'any, es van iniciar durant els dies 22 i 23 d'abril: el dia 22 amb una conferència de Julio Ortega titulada «Retrato de Julio Cortázar entre la tierra y el cielo: 50 años de *Rayuela*»; i el 23, Dia del Llibre, amb una lectura pública de *Rayuela*, que va tenir lloc a l'aire lliure al Racó dels Poetes, amb acompanyament del grup Stand Jazz Quartet, que va tocar diverses peces de jazz. La jornada es va desenvolupar amb la lectura lliure de fragments de *Rayuela* per professors, alumnes i personal de la UA. A tots ells agraïm des d'aquest *Butlletí* la presència i participació. Les dues activitats poden veure's en el Canal Multimèdia (<http://web.ua.es/va/centrobenedetti/canal-multimedia.html>).

Pàgina web del CeMaB.
(<http://web.ua.es/centrobenedetti>)

Web de la revista *América sin nombre*
(<http://dfelg.ua.es/americanos/index.html>)

Podeu consultar les bases del certamen a través d'aquest enllaç: <http://www.boua.ua.es/pdf.asp?pdf=2360.pdf>

Certamen literari Mario Benedetti-Universitat d'Alacant

En el mes d'abril el CeMaB i la Facultat de Filosofia i Lletres han homenatjat el poeta uruguaià i doctor honoris causa de la Universitat d'Alacant des de 1997, amb la primera convocatòria d'aquest concurs literari. El certamen té en compte dos dels gèneres principals de la producció de Benedetti: el relat i la poesia. Amb l'objectiu de construir un espai de creativitat en la UA, aquest **Certamen Literari**, adreçat a tota la comunitat universitària, pretén fomentar l'interès per l'escriptura i reivindicar el lloc necessari que la imaginació ha de tenir en la universitat.

Poeta en la Universidad: Raúl Zurita. «Un creador ens introdueix en el seu món»

Convidat pel Centre Benedetti i amb la col·laboració de l'Ambaixada de Xile a Espanya, la Fundación España-Chile, l'Institut de Cultura Juan Gil-Albert, el Vicerectorat de Cultura i la Facultat de Lletres de la UA, el poeta xilè **Raúl Zurita** va estar entre nosaltres entre el 4 i el 12 de maig per a impartir el seminari «Un creador ens introdueix en su mundo», dos recitals i diversos enregistraments per a la Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes, que prepara un portal dedicat a l'autor de *Canto su amor desaparecido*. Les sessions del seminari, en les quals Raúl Zurita va respondre a preguntes sobre la seua obra, van ser precedides per conferències de Carmen Alemany, catedràtica de literatura hispanoamericana de la UA; Eva Valero Juan, directora del Centre Benedetti i professora titular, i José Carlos Rovira, director del seminari. La secretaria del curs va anar a càrrec de Víctor Manuel Sanchis Amat. En el recital a l'Institut Gil-Albert, el poeta va ser acompanyat per José Luis Ferris, director de l'Institut i professor de la Universitat Miguel Hernández, i presentat en diàleg sobre la seua obra pel poeta, assagista i professor Edgardo Dobry. En les pàgines finals d'aquest *Butlletí*, hi ha la crònica de l'activitat feta pel professor José Carlos Rovira. Les conferències i un dels recitals, així com els enregistraments realitzats en estudi i en escenaris de la nostra geografia, poden veure's en el **Canal Multimèdia**.

Conferències

En el seu programa anual de conferències, al llarg del primer semestre de 2013 el CeMaB ha organitzat diverses xarrades sobre temes relatius a cultura i literatura llatinoamericana: el 26 de març comptàrem amb la presència d'Iván Rodríguez Chávez, rector de la Universitat Ricardo Palma (Lima), que va impartir la conferència «Panorama historicocultural de la literatura peruana y latinoamericana», organitzada en col·laboració amb el Departament de Traducció i Interpretació de la UA.

Durant els dies 16 i 17 d'abril, Mario Rodríguez, professor de la Universitat de Concepción (Xile) i director de la prestigiosa revista en estudis literaris llatioamericans *Atenea*, ens va oferir les conferències «De la antipoesía de Nicanor Parra al imaginismo poético de Juan Carlos Mestre» i «Sobre el *Purén indómito* y su relación con *La Araucana* y *Arauco domado*».

El professor José Rodríguez, de la Universitat de la Frontera (Xile), va fer una xarrada el dia 19 d'abril sobre el tema del projecte de recerca, en desenvolupament en l'actualitat, «De la aceptación a la resistencia: una anatomía del detalle disciplinario en la narrativa latinoamericana de los siglos XIX y XX».

En la setmana del 20 de maig, Robin Lefebvre (Universitat Lliure de Brussel·les) va fer una estada Erasmus a la UA i va impartir diverses xarrades, entre les quals destaquem la dedicada a Jorge Luis Borges i la literatura autoreferencial, a més de la dedicada a la literatura gautxesca.

Xarxa de col.laboració de la Universitat d'Alacant amb les universitats de Zacatecas i Guadalajara (Mèxic)

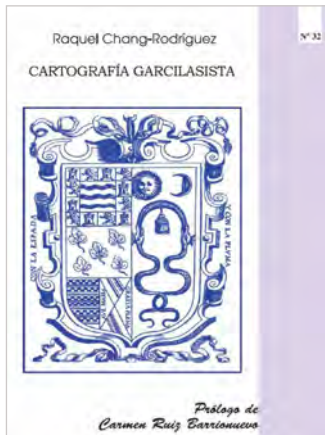
La unitat de recerca «Recuperacions del Món Precolombí i Colonial en la Literatura Hispanoamericana» de la Universitat d'Alacant (els integrants de la qual formen el nucli inicial i també l'actual del Centre d'Estudis Iberoamericans Mario Benedetti) ha desenvolupat, amb les universitats de Guadalajara i Autònoma de Zacatecas (Mèxic), una xarxa de col.laboració basada en l'enunciat general «La reconstrucción de la Nueva España en la Narrativa Mexicana Contemporánea», finançada íntegrament per la Secretaria d'Educació Pública/ Subsecretaria d'Educació Superior del govern mexicà.

Durant els dies 15 i 16 de novembre de 2012, la Universitat de Guadalajara (sota la coordinació de Cecilia Eudave) va acollir la primera trobada que, amb el títol «Personajes femeninos controversiales en la Nueva España», va comptar amb la presència de Beatriz Aracil, Eva Valero, Víctor Manuel Sanchis Amat i José Carlos Rovira, director a Alacant del projecte. Entre els dies 11 i 13 de març es va reunir a Zacatecas (Mèxic) la xarxa acadèmica «La reconstrucción de la Nueva España desde la narrativa mexicana contemporánea», amb assistència de professors de les universitats mexicanes de Zacatecas i Guadalajara i de la Universitat d'Alacant i altres universitats espanyoles integrades en el grup de recerca en literatura hispanoamericana d'Alacant. Hi van participar, a part d'una vintena de professors de les universitats mexicanes, les professores Carmen Alemany Bay i Remedios Mataix de la nostra universitat, juntament amb la professora Virginia Gil de la d'Oviedo, el professor Francisco José López Alfonso (Universitat de València) i José Carlos Rovira, qui, a més de la seua conferència, va presentar el projecte de web dissenyat per a facilitar el contacte i la difusió

de la recerca en curs.

El responsable mexicà de l'acció és el doctor Alberto Ortiz, de la Universitat Autònoma de Zacatecas, que ha participat amb prop de quinze investigadors mexicans en els dos col·loquis. L'activitat, investigadora i d'intercanvi docent, reconeix el lideratge del grup d'Alacant en la perspectiva de recuperacions literàries de la història precolombina i colonial, tema al qual ja ha dedicat diversos col·loquis i números de la revista *América sin nombre* i dels «Cuadernos de América sin nombre».

Publicació de l'últim número de la col·lecció «Cuadernos de América sin nombre»

Al mes d'abril se n'ha publicat el número 32: **Cartografía garcilasista** de Raquel Chang-Rodríguez, amb pròleg de Carmen Ruiz Barrionuevo. La revista i els quaderns, associats al Centre Benedetti, estan publicats per la unitat de recerca de la UA «Recuperacions del Món Precolombí i Colonial en la Literatura Hispanoamericana» i finançats per projectes I+D de diversos ministeris: en l'actualitat pel Ministeri d'Economia i Competitivitat, FFI2011-25717.

Col·laboració en altres activitats

Durant els dies 18 i 20 de febrer de 2013, es van realitzar unes jornades organitzades per la professora Raquel Huete: «**Turisme, patrimoni i cultura en zones rurals i indígenes de Mèxic**». S'hi va promoure la reflexió entorn del desenvolupament econòmic basat en el turisme en les zones rurals. Els professors Víctor López Guevara i Sofia Rodiles Hernández, de la Universitat del Mar, van exposar dos casos d'estudi, l'un vinculat a una població rural mestissa d'origen afroindígena i l'altre amb un poble indígena. Dues ponències van deixar constància que l'herència cultural de cada lloc imprimeix un matís diferent al desenvolupament de l'activitat turística. El públic es va mostrar molt interessat per conèixer la realitat de les zones rurals mexicanes amenaçades per processos desenvolupistes que, sota el pretext del turisme, tracten d'expulsar els pobles indígenes dels seus territoris i, sobretot, per la resposta d'aquestes comunitats a aquesta situació.

Entre els dies 6 i 22 de maig s'ha celebrat el **VIII Seminari Internacional «Turisme i multifuncionalitat rurals a l'Amèrica Llatina»**, que anualment celebra el Grup Interdisciplinari d'Estudis Crítics i d'Amèrica Llatina (GIECRYAL) de la Universitat d'Alacant. Aquesta edició ha comptat amb la participació dels doctors Jaime Vásquez Sánchez i Luis Marí Santana Rodríguez (Universitat del Valle, Cali, Colòmbia), el doctor Naú Silverio Niño Gutiérrez (Universitat Autònoma de Guerrero, Acapulco, Mèxic) i els

doctors María José Rodríguez Jaume, Gregorio Canales Martínez i José Antonio Segrelles Serrano (Universitat d'Alacant), investigadors que han exposat els seus últims treballs sobre multifuncionalitat i turisme rurals a Colòmbia, Mèxic i el conjunt de l'Amèrica Llatina. Aquests temes van produir un intens debat entre els alumnes assistents, amb què es complien els criteris bàsics que van animar la creació del GIECRYAL i la celebració d'aquests seminaris internacionals: la crítica, la discussió científica i la contraposició d'opinions.

Pròximes activitats (juliol-desembre de 2013)

Inauguració de les noves instal·lacions del CeMaB

Al setembre el CeMaB celebrarà oficialment la seua inauguració en les noves instal·lacions ubicades junt a la Sala Aifos, a l'edifici C de la Facultat de Filosofia i Lletres. Amb aquest acte, al qual es convidarà tota la comunitat universitària i públic interessat, el CeMaB obrirà les portes d'aquesta nova ubicació, que acull la biblioteca personal madrilenya de Mario Benedetti (amb més de 6.000 volums), la qual ha sigut condicionada per ser consultada en sala. Aquest espai conté, a més de la Biblioteca Benedetti (que pot consultar-se en el catàleg digital de la Biblioteca General de la UA i a través del web del CeMaB), una col·lecció pròpia integrada per les revistes d'intercanvi amb *América sin nombre* i altres donacions d'escriptors i investigadors vinculats al Centre. La biblioteca del CeMaB es posa així al servei dels investigadors, que podran trobar-ne les normes d'ús i accés en l'apartat «Biblioteca Benedetti» del web del CeMaB.

L'equip directiu i els membres del CeMaB volen expressar l'agraïment als vicerectorats de Cultura, Esports i Política Lingüística (al qual està adscrit el Centre) i de Campus i Sostenibilitat i, especialment, als vicerectors Carles Cortés i Rafael Muñoz per haver fet possible aquest canvi d'ubicació. Les excel·lents instal·lacions amb què comptarem s'han habilitat per a albergar la biblioteca personal del poeta, a l'antiga sala de conferències, que seguirà funcionant per a diferents activitats de la UA. També agraïm a Jorge Olcina, degà de la Facultat de Filosofia i Lletres, l'ajuda i voluntat per al trasllat del Centre a aquesta nova ubicació.

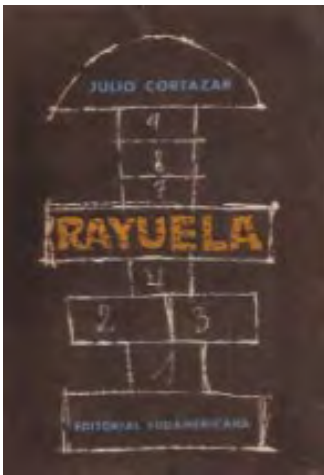

Noves instal·lacions del CeMaB

Catàleg en línia de la Biblioteca madrilenya de Mario Benedetti:
(<http://gaudi.ua.es/uhtbin/cgisirsi/x/0/x/28/2887/X>).

Exposició fotobiblioherogràfica: «Julio Cortázar, un recorregut»

Durant el mes d'octubre, dins de la programació del CeMaB per a la commemoració «50 anys de *Rayuela* (1963-2013). Homenatge a Julio Cortázar», el Museu de la Universitat d'Alacant acollirà una exposició amb la magnífica col·lecció propietat del Centre d'Art Modern de Madrid, que compta amb primeres edicions, fotografies, objectes, discos, material herogràfic i altres elements. A través d'aquest recorregut aproparem el visitant a la vida i obra del gran escriptor argentí.

Coberta de la primera edició de *Rayuela*

Seminari «50 anys de *Rayuela* (1963-2013). Homenatge a Julio Cortázar»

Seguint amb les activitats de «L'any *Rayuela*», en la segona quinzena d'octubre (en data per determinar) tindrà lloc un seminari dedicat a l'obra de Julio Cortázar que, sota la direcció de la professora Carmen Alemany, comptarà amb la presència de prestigiosos investigadors en l'obra de l'autor, a més d'escriptors (Reina Roffé, Jorge Eduardo Benavides i Cristina Peri Rossi) que parlaran sobre el llegat de Cortázar en la literatura llatinoamericana actual. El seminari comptarà amb la col·laboració de l'Institut Alacantí de Cultura Juan Gil-Albert i la Càtedra Mario Vargas Llosa.

VII Col·loqui Internacional de Teatre Llatinoamericà: «Llatinoamèrica i Europa: mirades creuades en el teatre contemporani»

Del 12 al 14 de novembre de 2013 tindrà lloc a les universitats d'Alacant i d'Elx el **VII Col·loqui Internacional de Teatre Llatinoamericà: «Llatinoamèrica i Europa: mirades creuades en el teatre contemporani»**. L'objectiu central del col·loqui, dirigit per la doctora Beatriz Aracil, és reunir a les nostres comarques els màxims especialistes en teatre espanyol i llatinoamericà, perquè puguin analitzar, d'una manera rigorosa però accessible al públic general, aspectes essencials de l'activitat teatral a les dues bandes de l'Atlàntic. L'esdeveniment estarà organitzat per l'Institut de Cultura Juan Gil-Albert, la Universitat Miguel Hernández i la Universitat d'Alacant, amb la col·laboració del CeMaB.

II Trobada Iberoamericana de Gestió del Patrimoni

Entre el 20 i 22 de novembre de 2013 tindrà lloc a la UA la «II Trobada Iberoamericana de Gestió del Patrimoni», dirigida pels professors Gabino Ponde (UA) i Lucrecia Rubio Medina (Universitat Autònoma Metropolitana de Mèxic), amb la participació de les universitats Autònoma Metropolitana de Mèxic, José Martí Pérez de Sancti Spiritus (Cuba) i d'Alacant, juntament amb la Comissió Nacional de Patrimoni del Ministeri d'Educació i Cultura d'Uruguai. L'activitat compta amb el patrocini i la col·laboració

ració, entre d'altres, del Centre d'Estudis Iberoamericans Mario Benedetti, la Facultat de Filosofia i Lletres de la UA, el Departament de Geografia Humana i el Departament d'Anàlisi Geogràfica Regional i Geografia Física. L'objectiu serà reflexionar sobre el concepte de patrimoni com a bé públic, susceptible de ser aprofitat de manera eficient i sempre amb caràcter social per al desenvolupament harmònic dels pobles.

VII Seminari hispanoargentí «Poètiques i Polítiques de l'Espai en les Arts i en la Literatura»

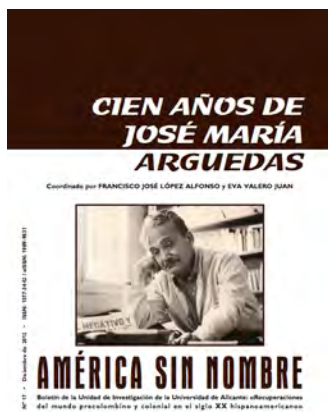
Durant els dies 28 i 29 de novembre tindrà lloc el **VII Seminari hispanoargentí, «Poètiques i Polítiques de l'Espai en les Arts i en la Literatura»**, dirigit per Juan A. Roche Cárcel i Eva Valero Juan i organitzat pels departaments de Sociologia I i Filologia Espanyola de la UA, en col.laboració amb el CeMaB i en coorganització amb la Facultat d'Humanitats de la Universitat Nacional del Litoral (Argentina). És una trobada de caràcter interdisciplinari, que comptarà amb la participació d'investigadors de diverses disciplines artístiques, sociològiques i literàries. El seminari projectat està destinat a alumnes de literatura, sociologia, humanitats i història. L'objectiu és analitzar la presència de l'espai –de la ciutat, de la naturalesa– en les arts i en la literatura d'Espanya i Llatinoamèrica, entenent que aquest espai és una mostra tant de la globalització, de l'intercanvi d'idees i de fluxos culturals, com de la identitat local o nacional.

Exposició “Escriptors xilens per Espanya”

En el mes de desembre, a partir del dia 16, està projectada l'exposició **«Escriptors Xilens per Espanya»**, organitzada per l'Ambaixada de Xile i la Fundació Xile-Espanya, sobre autors que han viscut i participat amb la seua creació a l'estat espanyol. Amb aquesta mostra es vol donar a conèixer la gran presència d'Espanya en l'obra d'alguns d'aquests autors, a través de 40 fotografies realitzades majoritàriament per Raúl Hernández. La mostra ha estat exposada a Casa de América (Madrid), entre els mesos de febrer i abril de 2013. El CeMaB, amb la col.laboració de l'Ambaixada de Xile, portarà a la UA aquesta exposició que acollirà la sala Aifos i comptarà amb una taula redona.

Conferències

Durant el segon semestre de 2013 el CeMaB mantindrà la seua programació de conferències, de la qual donarà informació a través de la pàgina web. Dins d'aquesta programació, s'està projectant un cicle de conferències que, amb el títol **«Buñuel a Mèxic»**, tractarà d'acostar el públic a aquest període cinematogràfic del gran cineasta, en l'any de la commemoració dels 30 anys de la seua mort.

Tots els articles són accessibles a través de Internet:

(rua.ua.es/dspace/bitstream/10045/26958/1/ASN_17.pdf)

Ressenyes

Revista *América sin nombre*, núm. 17, 2012

***Cien años de José María Arguedas*, número coordinat per Francisco José López Alfonso i Eva Valero Juan**

El *Butlletí CeMaB* oferirà el sumari de cada nou número de la revista *América sin nombre* i ressenyarà altres publicacions.

Sumari

Presentació, a càrrec de Francisco José López Alfonso i Eva Valero Juan.

José Carlos Rovira, «Leíamos a José María Arguedas».

Francisco José López Alfonso, «Mito y trabajo».

Mercedes López-Baralt, «José María Arguedas, poeta y mitógrafo».

Jesús Morales Bermúdez, «Evocación personal y literaria de José María Arguedas en la memoria y vida de un escritor».

Gracia Morales, «La influencia de lo quechua en la narrativa de Arguedas: un acercamiento a sus relatos».

Julio E. Noriega Bernuy, «Otro poema bilingüe de José María Arguedas».

Ígor Órzhytskyi, «El Sexto, ¿novela andina?».

Nelson Osorio, «José María Arguedas y el lenguaje de la identidad mestiza».

Carlos Miguel Salazar, «La gestación de imágenes del mestizo en el pensamiento arguediano».

Eva Valero Juan, «Y Chimbote es el Perú. La construcción mítica de la ciudad costeña en El zorro de arriba y el zorro de abajo».

***Anales de Literatura Hispanoamericana*, vol. 41, 2012**

En 2012 va aparèixer l'últim número de la revista *Anales de Literatura Hispanoamericana*, editat per la Universitat Complutense, corresponent al volum 41. Començava amb un emotiu «*In memoriam*» dedicat al catedràtic de Literatura Hispanoamericana Luis Sáinz de Medrano Arce, mort l'estiu de 2012.

La revista, dividida en diverses seccions, dedica en aquest número el seu monogràfic a la crònica d'Índies, tema que introdueixen Esperanza López Parada i Evangelina Soltero Sánchez en la seua presentació: «La crònica de Indias, cruce de géneros». Hi expliquen les autores que el tema per al monogràfic va sorgir després de la trobada internacional «La crònica de Indias en la región andina» (Madrid, març-juny de 2011), en què es va constatar la necessitat de seguir investigant el gènere cronis-

tic en tant que fenomen intertextual. Així, Bernat Castany Prado i Jimena N. Rodríguez aborden en els seus articles l'impacte que el descobriment va tenir en la consciència europea del moment i l'efecte en l'organització del Vell Món. Per la seua banda, els articles de Gloria Chicote i Valeria Añón tracten la crònica d'Índies com un gènere híbrid i estudien el diàleg que s'estableix entre les cròniques mateix i entre aquestes i altres gèneres discursius de l'època. Finalment, i respecte a l'àmbit andí, l'aportació de Mercedes Serna Arnaiz se centra en les relacions entre alguns textos cronístics i l'esdevenir polític del Virregnat del Perú.

En el «Archivo Rubén Darío», un espai reservat a la temàtica modernista, trobem dos articles: el primer, biogràfic, és de Günther Smigalle i estudia les relacions entre Rubén Darío i el poeta modernista peruà José Santos Chocano; el segon, de Mariam Bourhan El Din, se centra en la figura de la reina Mab com a patró arquetípic de la poètica dariana.

La secció «Miscelánea» està dedicada al segle XX. S'ocupen de la literatura argentina Cristina Beatriz Fernández, amb un article dedicat a José Ingenieros i la seua visió, tant estètica com sociològica, de les corregudes de bous en la seua crònica «La morfina de España»; Judith Podlubne hi proposa una revisió de *Viaje olvidado* de Silvina Ocampo; i Kristine Vanden Bergue analitza l'autoficció en la novel·la *Cómo me hice monja*, de César Aira. Se centren en Mèxic els textos de Jaime J. Martínez Martín, amb un estudi de les dues novel·les de Rafael F. Muñoz, *¡Vámonos con Pancho Villa!* i *Se llevaron el cañón para Bachimba*, vinculades a les polèmiques literàries i polítiques del moment i a la figura de Pancho Villa. Per la seua banda, León Guillermo Gutiérrez du a terme un recorregut i una anàlisi estètica i tècnica dels contes mexicans de temàtica gai des de l'inici de la segona mitat del segle XX. Agustín Seguí proposa una anàlisi empírica de l'inici de *Cien años de soledad*, amb una nova interpretació de l'obra, diferent de la que ha rebut per part de la crítica. Finalment, Carmen Fragero Guerra, a partir de l'anàlisi del capítol «De la parte de Archiboldi» de la novel·la *2666* de Roberto Bolaño, es proposa demostrar el vincle entre la novel·la hispanoamericana actual i la novel·la popular de tall realista, incidint en l'originalitat dels codis narratius utilitzats per l'autor xilè.

La secció «Joven crítica» acull una gran varietat de temes i perspectives d'estudi. S'obri amb el treball de Francisca Barrera, centrat en la figura del jesuïta Juan de Velasco, en què proposa un estudi unitari de la *Historia del reino de Quito de la América Meridional*, on es palesa la consciència criolla. Giuliana Zeppegno dedica l'article a *62/Modelo para armar*, a l'anàlisi de la novel·la de Cortázar, pel que fa a l'ampli paratext que l'envolta. Youssouph Coly cerca les claus del pensament modern que hi ha en l'obra *En vida* d'Haroldo Conti. Irene Noe-

mí López desenvolupa el paper de la música per a entendre l'univers en *Un silencio de corchea* de Daniel Moyano. L'article de Mariana Llibertad Suárez i María Beatriz Vila s'acosta a la novel·la *Hossein* d'Inés Guzmán Arias, com a part d'una tradició de memòries, testimoniatges i novel·les històriques dutes a terme per escriptors veneçolanes, on la tergiversació de la història esdevé mitjà indispensable per a adquirir una identitat. Finalment, Natalia Plaza Morales analitza els elements intertextuals que connecten l'obra d'Ana Clavel, Felisberto Hernández i Hans Bellmer.

Hi ha ressenyats quatre títols en aquest volum: *Modelos y prácticas en el cuento hispanoamericano*, de Pablo Brescia (per Niall Binns); *Mujer y literatura de viajes en el siglo XIX: entre España y las Américas*, de Beatriz Ferrús Antón (per Chiara Bolognese); *Otra Cuba secreta. Antología de poetas cubanas del XIX y del XX. (De Gertrudis Gómez de Avellaneda a Reina María Rodríguez. Con una breve muestra de poetas posteriores)*, editat per Milena Rodríguez Gutiérrez i ressenyat per Ana Casado Fernández; i *La España del exilio. Las emigraciones políticas españolas en los siglos XIX y XX*, de Juan B. Vilar (per Patrocinio Ríos Sánchez).

Tanca aquest volum la secció «Libros recibidos», amb algunes publicacions recents sobre literatura hispanoamericana. D'aquesta manera es completa un número ampli, variat i complet, d'una revista d'obligada consulta en el panorama de la crítica literària hispanoamericana.

Elena Martínez-Acacio Alonso

Imaginaria
(<http://www.imaginaria.com.ar/>)

Imaginaria

Roberto Sotelo y Eduardo Abel Giménez (dirs.)

Revista quinzenal sobre literatura infantil y juvenil, (Buenos Aires, 1999-2013)

Per a estar assabentats de les innombrables novetats de la literatura infantil i juvenil a una vora i l'altra de l'Atlàntic, una de les principals eines són les revistes digitals, que ens comenten els últims títols, anuncien premis i trobades d'investigadors o dediquen especials a autors i personatges.

Tenim el plaer de ressenyar la revista *Imaginaria* que considerem el principal model de revista digital de literatura infantil i juvenil hispanoamericana i podem definir com degana de totes, ja que es publica quinzenalment des de juny de 1999 i supera en 2013 els 300 números. Per a destacar-ne l'experiència hem de recordar que, per exemple, la Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes es va inaugurar al juliol del mateix any i la seua sec-

ció de LIJ el 21 de febrer de 2001.

Dirigida per Roberto Sotelo i Eduardo Abel Giménez està enfocada a tots els «docents, pares, bibliotecaris, escriptors, il·lustradors, especialistes i a tota persona relacionada amb els llibres i la lectura» i ofereix informació rellevant per a tothom.

Podem considerar-la el primer pont estable entre la literatura infantil i juvenil espanyola i la hispanoamericana. Com que és un model amb tantíssima informació, és un referent imprescindible també per a la crítica i els seus articles són citats en molts treballs de recerca. Per exemple el «Manifiesto contra la invisibilidad de la Literatura Infantil y Juvenil» (núm. 41, 2000), signat per Gonzalo Moure, Paco Abril, Carlo Frabetti, Agustín Fernández Paz, entre d'altres, és un document fonamental per a la concepció de la literatura infantil i juvenil actual. Al llarg de la seua trajectòria ha rebut nombrosos premis i mencions per la promoció de la lectura i el reconeixement d'una literatura en constant creixement: la literatura infantil i juvenil a Hispanoamèrica.

José Rovira Collado

Identidades en disputa. Las reinenciones del género y de la sexualidad en la Costa Rica de la primera mitad del siglo XX

Patricia Alvarenga

Costa Rica, Editorial UCR, 2012 (347 pàgines)

Aquest treball de Patricia Alvarenga investiga la identitat de gènere i sexual en els discursos representatius de la modernitat situats en les fonts periodístiques, judicials i literàries de Costa Rica en la primera meitat del segle XX. Un període en el qual els valors patriarcals s'afirmen, però en el qual també apareixen noves veus que proposen alternatives identitàries (anarquistes, comunistes, feministes, etc.). Aquest context de disputa que pretén abastar l'autora no se'ns presenta com un espai de lluita entre polaritats, sinó com un escenari dinàmic on observar que els múltiples actors socials resemantitzen el concepte de sexualitat i les relacions entre gèneres.

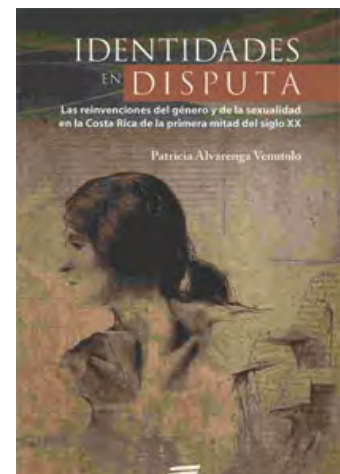
El capítol I examina la construcció dels gèneres, segons la moralitat hegemònica, el II intenta mostrar la proposta feminista i la lluita sufragista, el III examina les polítiques sexuals dels comunistes de Costa Rica i la seua incidència en la imatge de la dona com a activista, el IV tracta la indústria de la moda i reflexiona sobre la transformació que ofereix al cos femení, el capítol V analitza obres literàries (1900-1950) que expressen les polítiques que construeixen les identitats de gènere i els valors morals, el VI explora el concepte de relacions de gènere, centrant-se entre aquelles que pertanyen als sectors subalterns del camp i la ciutat; finalment, el capítol VII estudia un tema pràcticament desconegut en el país: la repressió de l'estat en contra dels homes

Biblioteca infantil en la BVMC

(<http://www.cervantesvirtual.com/bib/seccion/biblioteca-infantil/>)

«Manifiesto contra la invisibilidad de la Literatura Infantil y Juvenil»

(<http://www.imaginario.com.ar/04/1/manifiesto.htm>)

que opten per pràctiques homoeròtiques.

Amb aquesta obra, Patricia Alvarenga ha aconseguit anivellar les veus hegemòniques i marginals, donant veu per igual a tot un conjunt d'identitats en disputa en un permanent debat públic i polític. Per això mateix, contribueix a il·luminar l'espai on avui se situen les construccions identitàries del gènere i la sexualitat.

Gabriela Quirante

El pez de oro

Gamaliel Churata (ed. d'Helena Usandizaga)
 Madrid, Cátedra, 2012 (1.022 pàgines)

Aquesta nova edició d'*El pez de oro* (1957), a cura d'Helena Usandizaga per a l'editorial Cátedra és un treball valuósíssim i imprescindible per a qualsevol estudiós que vulga apropar-se a l'obra de l'escriptor peruà Gamaliel Churata (1897-1969). Aquest llibre cobreix un buit injust i torna a posar en circulació un text híbrid que integra *hayllis*, *harawis*, poemes lírics, fragments narratius i capítols de prosa poètica impregnats de surrealisme. Efectivament, aquesta «biblia de l'indigenisme» (Omar Aramayo) no havia sigut reeditada des de 1987. Aquest volum proposa un enfocament esclaridor del text, gràcies a una crítica substancial i a un treball d'edició minuciós. A més de la interessantíssima introducció, que aporta informacions claus sobre el context històric i polític de l'obra i sobre la trajectòria vital i literària de l'escriptor i moltes pistes per a l'anàlisi, hi ha també un guió lexicogràfic al final del llibre que ajuda a la comprensió d'una obra considerada, sovint, hermètica. Per al seu treball editorial Usandizaga va seguir l'edició original de 1957, però va esmenar els errors ortogràfics cridaners i va actualitzar l'ortografia sense traïr l'escriptura de Churata, repleta de neologismes. No hi ha dubte que aquesta edició estimularà noves lectures d'aquesta fita de l'indigenisme d'avantguarda i impulsarà paral·lelament treballs de recerca nous destinats a seguir glossant una obra d'una riquesa mítica, històrica i cultural immensa.

Benôit Filhol

Corrección de pruebas en Alta Provenza

Julio Cortázar (introd. de Juan Villoro)
 Barcelona, RM Verlag, 2012 (46 pàgines)

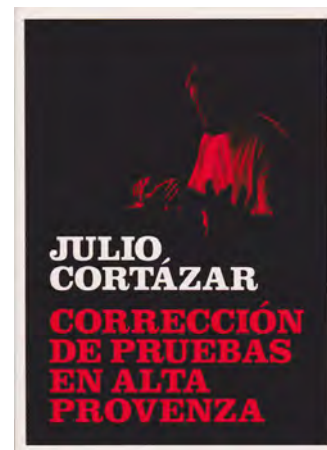
Una de les velles fascinacions del lector és assistir a la gènesi d'una obra literària, evocar-ne la inspiració, les muses, presenciar el «moviment sobrenatural» que empeny l'escriptor a l'acte suprem de creació. Sabem per Poe, per exemple, que el poe-

ma «El corb» va sorgir d'una planificació precisa (*The philosophy of composition*); Umberto Eco va desvetllar els ardits narratius que havia emprat per a modelar no els personatges de la seua més celebrada novel·la, sinó els lectors (*Apostillas a El nombre de la rosa*). Fins i tot García Márquez ha relatat alguns detalls curiosos del procés d'escriptura de *Cien años de soledad*, com la realistamàgica anècdota de la mecanògrafa que va relliscar en baixar-se de l'autobús amb un xàfec diluvial i les quartilles que van quedar surant en el fang del carrer. Les que va recollir, amerades i quasi il·legibles, amb l'ajuda d'altres passatgers les va assecar a casa seua amb una planxa de roba.... *Corrección de pruebas en Alta Provenza* s'insereix, potser, en aquella tradició, però, com quasi tot en Cortázar, és una altra cosa.

El text no era inèdit, com recorda Villoro en la introducció, va ser publicat per Julio Ortega en 1973 (*Convergencias / Divergencias / Incidencias*); i per Villoro mateix en 2002 (*Letras Libres*, agost). No obstant això, la notable edició de R.M. Verlag (excel·lent el treball de disseny editorial a càrrec de Todojunto) converteix el volum en una vertadera troballa editorial.

Al setembre de 1972 Cortázar rep a sa casa de Sanhon (Occitània) les galerades de *Libro de Manuel*, que Editorial Sudamericana editava a Buenos Aires, i es proposa un frugal pla de treball: anar amb la seua furgoneta-drac Volkswagen, àlies *Fafner*, a qualsevol racó de la Provença, acompanyat únicament de les proves d'impremta, «la ràdio, la màquina d'escriure, llibres, vi negre, pots de sopa i gots de paper, banyador per si escau, un llum de butà i un escalfador». És conegut que Cortázar cuidava fins al mínim detall l'edició dels seus llibres: les traduccions imprecises, els blancs, els sagnats... Com apunta l'autor, aquest llibre és un diari del treball de correcció, que permet conèixer al lector algunes curiositats (com ara el nom dels tipògrafs que havien compost les proves en la portenya impremta de Torres Agüero), però aquell treball va bastant més enllà d'accents, nyaps, errates i ratllades: «Corregir un llibre és també encarar-lo com una prova, verificar si de veritat és prova de qualsevol cosa».

Convé especificar que *Libro de Manuel* no és qualsevol llibre dins de l'obra de Cortázar. La correspondència cortazariana d'aquell temps revela clarament la preocupació de Cortázar davant la recepció de la seua última novel·la: «Em diverteix molt llegir dues vegades per mes expressions dins de la línia d' "el primer Cortázar", o "el Cortázar que tan bé havia escrit... fins al lamentable viratge cap a..."». Malgrat la ironia, era evident que alguna cosa passava per la ment de l'autor. La fotògrafa argentina Sara Facio ha recordat el canvi de rumb literari, però també de caràcter, de *look*, i fins i tot de companya, que havia emprès Cortázar en els anys 70: «S'havia posat com un senyor gran, més seriós». Arribaria fins i tot Cortázar a refusar parlar de *Rayuela* davant uns estudiants francesos: «No podria ara. Tot

em sembla diferent, distant, absurd».

Corrección de pruebas... constata la nova circumstància. Una consciència inevitablement enganxada a la realitat: «Corregir les proves d'un llibre on cada pàgina tenia [...] les notícies que el confirmaven i el justificaven». En opinió de Villoro, Cortázar «no revisa el llibre: es revisa ell mateix». I en aquella revisió reapareixen totes les obsessions que fascinen el lector-còmplice cortazarià, però hi ha també «un seductor entramat de dubtes que expressen la sempre vacil·lant relació de l'autor amb el públic».

Pedro Mendiola

Antología didáctica del teatro latinoamericano contemporáneo

Óscar Armando García (coord.)

México, Bonilla Artigas Editores-UNAM, 2012 (596 pàgines)

Malgrat l'etern tòpic que afirma que el teatre «està en crisi», la veritat és que, des de la segona mitat del segle XX, l'activitat dramàtica a l'Amèrica Llatina no sols ha sigut prolífica, també summament variada i atractiva. Des del compromís més apressant amb la realitat sociopolítica fins a l'atrevida experimentació que trenca qualsevol compromís amb el text dramàtic, les posades en escena de les últimes dècades han revelat no només la capacitat «digestiva» d'una creació que ha fet pròpies les millors propostes del teatre europeu, sinó també la possibilitat d'oferir un segell o, més bé, diversos i suggeridors segells propis en el panorama teatral internacional.

Amb la finalitat d'oferir «un horitzó heterogeni de propostes temàtiques, anecdòtiques i formals» sobre el teatre fet a l'Amèrica Llatina des de la data clau de 1968 fins avui, un grup de professors i estudiants de la UNAM, coordinat per Óscar Armando García, ha preparat aquesta antologia, en la qual es mostren 17 obres de teatre, d'11 autors de països diferents, que han sigut posades en escena en les tres últimes dècades. Obres, que, com indica Ricardo García Arteaga en «Apuntes sobre la dramaturgia latinoamericana (1983-2008)», estan marcades pel signe de la postmodernitat, i per l'atomització, individualització i diversitat que Dubatti ha encunyat com a «cànon de la multiplicitat».

Continuant un projecte iniciat pel Óscar Armando García amb la coordinació dels dos volums de *l'Antología didáctica del teatro mexicano* (1964-2005) (UNAM, 2008), el llibre incorpora una sèrie de materials útils per a la reflexió i la pràctica teatral. A més de l'assaig de García Arteaga i d'un ampli i suggeridor

panorama sobre el teatre llatinoamericà en festivals europeus del professor Osvaldo Obregón, hi ha el gran nombre de textos dramàtics referit i també fitxes d'estrena de les obres i breus biografies i informació bibliohemerogràfica (inclosa la més recent en la xarxa), que ens apropen a autors ja consagrats, com ara Amado del Pino, Jorge Díaz, Ramón Griffiero, Mauricio Kartún o Julio Ortega, i a veus més joves amb gran èxit internacional com Rafael Spregelburd i Ana Istarú.

El resultat és un treball que transcendeix el seu propòsit inicial de servir de base a l'estudi i la pràctica teatral dels alumnes universitaris i se'ns presenta, també a Europa, com un valuós punt de partida per als investigadors i com a imprescindible referència per a tot lector interessat en el teatre contemporani.

Beatriz Aracil Varón

Sueños de unidad hispánica en el siglo XVIII. Un estudio de Tardes americanas de José Joaquín Granados y Gálvez
Virginia Gil Amate (pròleg de José Carlos Rovira)
Alacant, Cuadernos de América sin nombre, 2012 (284 pàgines)

La perspectiva crítica amb què s'aborden les produccions literàries del segle XVIII novohispà ha sigut sempre molt complexa. Això es degut, entre altres coses, a la influència que ha exercit la presència dels processos d'independència hispano-americans, de manera que la tendència a interpretar tots els esdeveniments d'aquell segle sota el prisma de la fi de l'imperi espanyol ha arribat a distorsionar la nostra percepció i interpretació del període i ha creat una espècie de cànon, segons el qual qualsevol al·legat en defensa dels criolls era un signe de l'incipient sentiment independentista.

L'exhaustiu treball de Virginia Gil sobre *Tardes americanas* (1778) de José Joaquín Granados y Gálvez trenca tòpics i ens mostra el variat i de vegades contradictori univers ideològic novohispà del moment. Encara que potser el major encert d'aquest llibre és que, prenent com a línia central l'anàlisi de l'obra, l'autora ens porta de la mà al millor estil dels estudis culturals, a través de l'entramat polític, filosòfic i religiós amb què dialoga el text i gràcies al qual podem accedir-ne a la plena significació i deixar de costat les temptacions de simplificar el contingut. Com ho aconsegueix? Amb una lectura molt atenta del llibre de Granados, des de diferents angles, posant al descobert les contradiccions en les quals cau —en algunes molt conscientment—, confrontant-lo amb altres textos de l'època que podien aportar visions diferents d'una mateixa realitat; elaborant, en definitiva, una lectura crítica de molt sòlids fonaments.

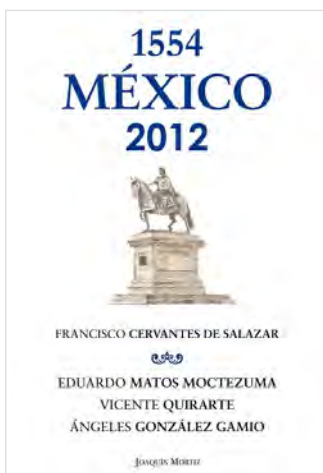
Tota aquesta informació permet al lector fer-se una imatge vívida i realista, plena de relleu i matisos, de la Nova Espanya en la qual escrivia Granados.

Les pàgines de Virginia Gil s'obrin analitzant les possibilitats que oferia a Granados el gènere triat, el diàleg clàssic, a la llum de la preceptiva de l'època i la importància dels personatges triats: un indi i un espanyol. Immediatament després passa a tractar la línia argumental sobre la qual se sustenta *Tardes americanas*: l'anàlisi i defensa que fa Granados, a través dels seus personatges, del món indígena, del seu passat però també del seu present. A continuació aborda un altre dels temes candents del moment: la defensa dels espanyols americans en el marc de la polèmica del Nou Món, un aspecte que, com diu l'autora, «potser [...] pot ajudar a ponderar que els autors que enarboren una clara defensa d'Amèrica en les seues obres no responen a un estricte patró marcat i generat pel seu lloc de naixement» (p. 129).

Amb relació a això, i després d'abordar l'ambigu tractament que fa Granados de les reformes borbòniques, s'arriba a una de les conclusions més clares de la recerca: «Des d'aquesta premissa, i seguint el punt de vista i les propostes de *Tardes americanas*, el paradigma comú que separava el discurs crioll del foraster, per ser els uns defensors d'Amèrica front a les calúmnies dels altres, es dilueix en un complex cresol de mirades diferenciades per la seua ideologia i els seus interessos» (p. 196).

Finalment, Virginia Gil tampoc eludeix l'anàlisi del paper que exerceixen els aspectes religiosos en la societat novohispana. En definitiva, aquest treball suposa no tant una revisió crítica del final del XVIII novohispà, sinó més aviat una necessària ampliació de les variades perspectives ideològiques que va forjar al seu si.

Claudia Comes Peña

1554 México 2012

Ángeles González Gamio, Eduardo Matos Moctezuma, Vicente Quirarte

México, Joaquín Mortiz, 2012 (185 pàgines)

«Caminar una ciutat és llegir-la» sentència un dels personatges d'aquest passeig literari pels carrers de Mèxic del segle XXI. D'aquesta lectura de la ciutat sorgeixen les reflexions de tres *flanèurs* contemporanis: Eduardo Matos Moctezuma, Ángeles González Gamio (historiadors) i el poeta Vicente Quirarte. Junts recorren en amena conversa el teatre urbà del centre històric de la ciutat de Mèxic. Els tres amics conviden el lector a reconstruir i a sentir uns carrers carregats de significats en cada pedra, en cada cantonada, en cada façana on la pàtina del temps ha deixat l'herència de la grandesa del senyoriu mexicà,

l'esplendor virregnal i la multitudinària ciutat del segle XX.

El text es planteja no solament com un homenatge contemporani a un dels referents culturals decisius del continent americà, la ciutat protagonista durant segles de relats de cronistes, d'històries meravelloses, d'independències i de revolucions, de detectius i d'estudiants, de triomfs i de derrotes, sinó que recupera i imita la primera descripció de la ciutat virregnal que Francisco Cervantes de Salazar va compondre l'any 1554 per als seus estudiants de retòrica llatina en la universitat novohispana, el text de la qual, en traducció de Joaquín García Icazbalceta, acompanya al diàleg contemporani.

Els autors reescriuen el gènere didàctic del diàleg que vertebrava la descripció de Cervantes de Salazar, de llarga tradició clàssica i recuperat per a la pedagogia durant els segles de l'humanisme, i es converteixen així en els nous Zuazo, Zamora i Alfaro, personatges dels diàlegs de l'humanista, i rememoren un recorregut que comença al carrer Tacuba i recorre els referents culturals més emblemàtics del centre històric del districte federal. Els personatges, camuflats en el paisatge urbà, postillen la seua conversa amb referències humorístiques, mordaces i erudites, en les quals desfilen cinc segles de personatges il·lustres i de sincretisme caòtic, des de Moctezuma fins a Carlos Slim, que fan de la ciutat de Mèxic una de les icones literàries ineludibles de l'Amèrica Llatina.

Víctor Manuel Sanchis Amat

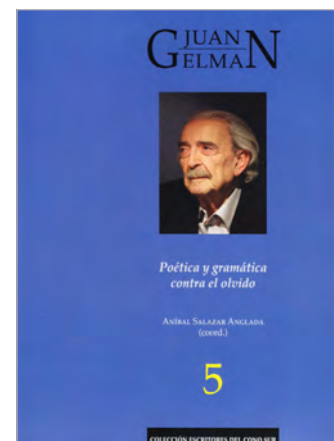
Juan Gelman. Poética y gramática contra el olvido

Aníbal Salazar Anglada (coord.)

Sevilla, Secretariado de Publicaciones de la Universidad de Sevilla, 2012 (256 pàgines)

Amb la declarada intenció de distanciar-se de la crítica que identifica equivocadament i simplificadora la imatge institucionalitzada del poeta amb la realitat de la seua paraula, el volum, coordinat per Aníbal Salazar, recull un conjunt d'onze assajos, amb què onze investigadors de diversa procedència donen llum sobre diversos aspectes relatius a l'obra poètica de Juan Gelman, a qui han sigut atorgats els més prestigiosos guardons al llarg de les dues últimes dècades.

En el primer dels quatre apartats en els quals es distribueixen aquests onze treballs, titulat «Cuestiones estéticas», els articles de Daniel Mesa Gancedo i Ana Porrúa proposen dos aproximacions a l'obra de Gelman en conjunt, una obra que Mesa Gancedo interpreta com un «poema interminable», que oscil·la entre la continuació i la ruptura. Ana Porrúa incideix en la dificultat que representa fer antologia d'un poeta com Gelman, en l'obra del qual coexisteixen dues concepcions de la poesia tradicionalment enfrontades: la del compromís social, històric o

polític i la més propera a la poesia pura avantguardista. El tercer article d'aquest apartat, de María Ángeles Pérez López, selecciona entre la producció gelmaniana un conjunt de cartes, l'anàlisi de les quals il·lustra sobre la rellevància de l'epistolari en la concepció mateixa de la poesia de l'argentí, basada en gran part en la cerca d'una alteritat amb què establir un diàleg.

En «De Violín a Relaciones» i «Exilio y trastierro», els dos epígrafs següents del volum, se'ns ofereixen set treballs més, organitzats cronològicament, atenent a la data de publicació dels poemaris estudiats. El recorregut s'inicia amb l'article de Miguel Dalmaroni, centrat en la rellevància de la filiació comunista en la primera poesia de Gelman i en les conseqüències del seu posterior rebuig de l'estètica del realisme social. Els poemes de Sidney West, en què Gelman dóna veu a aquest fictici poeta nord-americà, són el centre d'atenció del treball d'Alberto Julián Pérez, titulat «Gelman y la contracultura norteamericana de los sesenta». Aquest apartat acaba amb l'article d'Edgardo Dobry, que estudia en *Relaciones* el recurs a la pregunta, interpretable tant literalment com retòrica, i que a través de l'encadenament i la repetició presenta la pregunta com inqüestionable.

El text de José Luis de Diego, que recrea les circumstàncies que van donar inici a l'exili argentí i les diferents reaccions dels intel·lectuals forçats a abandonar el país, obri l'epígraf dedicat a l'etapa exiliar en la producció poètica de Gelman, en la qual Geneviève Fabry posa l'accent en un dels temes característics d'aquesta poesia exiliar gelmaniana: la mort i el llarg procés d'acceptació d'aquesta, un procés que es durà a terme a través d'una «poesia de dol», en la qual el poeta estableix un impossible diàleg amb els seus «vivosmuertos» desapareguts. En un d'aquests diàlegs, el que es desenvolupa en el poema epistolar «Carta a mi madre», se centra el treball de Delfina Muschiatti, que procura desentranyar la complicada xarxa d'encontres i desacords que defineixen en aquesta obra la relació maternofamiliar. Finalment, pel que fa a la poesia exiliar de Gelman, Aníbal Salazar estudia els intertextos que operen en aquesta etapa en l'obra poètica de l'argentí, les diferents veus adoptades pel seu jo poètic en una constant referència a la tradició.

Com a complement al conjunt de visions crítiques de la poesia de Gelman oferides en els tres apartats anteriors, l'article de Gabriela Esquivada recorre, en l'últim epígraf, l'extensa producció periodística del poeta, que trobarà en la crònica la definitiva connexió entre la literatura i el periodisme, entre paraula i realitat.

El volum reproduïx finalment, en un annex, una entrevista del amb Aníbal Salazar al maig de 2011. La paraula de Gel-

man mateix, que inaugura el monogràfic amb el poema inèdit «Condenas 71», posa fi a aquesta *Poética y gramática contra el olvido*.

Asunción Esquembre

Crítica genética y edición de manuscritos hispánicos contemporáneos. Aportaciones a una «poética de transición entre estados»

Bénédicte Vauthier i Jimena Gamba Corradine (eds.)

Salamanca, Ediciones Universidad de Salamanca, 2012 (309 pàgines)

Aquest volum recull articles de diversos especialistes, fruit de dues trobades internacionals sobre crítica textual i crítica genètica de manuscrits contemporanis (San Millán de la Cogolla, 2009, i Tours, 2011), amb la intenció, segons indica Bénédicte Vauthier en les seues paraules preliminars, de vincular, entre altres elements, diverses tradicions: la crítica textual espanyola, la filologia d'autor italiana i la crítica genètica francesa. L'objectiu fonamental rau a establir un debat teòric i metodològic sobre l'estudi dels manuscrits literaris contemporanis i l'edició de l'antetext (documents previs a un projecte d'escriptura concret).

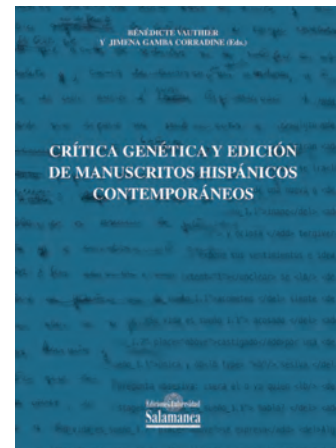
L'especialista francesa planteja com a «eixos entorn dels quals s'estructura aquest volum»: la materialitat dels textos o documents, el procés d'escriptura, la transmissió, «l'experiència real de la creació i la lectura», la conservació i l'edició, juntament amb els «protagonistes del manuscrit» (escriptor, lector, crítics i editors).

El volum s'estructura en quatre parts, precedides d'un text de Guillermo Carnero sobre la màquina de trobar de la seua obra poètica.

En «Crítica genética: orígenes, recepción y arraigo», cinc articles ens aproximen als primers passos de la disciplina, el futur del seu camp de recerca, la implantació a l'Amèrica Llatina, una reflexió sobre la tipologia d'autògrafs a propòsit d'esborranys unamunians i la proposta de l'edició criticogenètica, aglutinadora de diferents tradicions d'estudi textual.

Les dues contribucions de la segona part, «De la autografooteca al archivo cultural», indaguen en el paper que juguen els arxius en el treball de crítics i editors.

«Historias de autoes y de editores: de la edición crítica a la edición genética» s'obri amb unes observacions de Louis Hay sobre la història de les edicions crítiques i genètiques de textos medievals i sobre els seus punts de confrontació. Les recerques que completen aquest apartat s'endinsen en els arxius i ma-

nuscrits d'autors contemporanis: Ramón María del Valle-Inclán, Federico García Lorca (juntament amb la influència de la pràctica escènica en la configuració dels textos teatrals), Pedro Salinas, Juan Goytisolo, Pascal Quignard i Émile Benveniste (amb l'estudi sobre la creació textual a partir d'un doble corpus: literari i científic).

El volum conclou amb dos articles sobre «Genética electrónica y manuscrito electrónico», sobre el futur de la crítica genètica i de l'edició textual. S'hi aborden qüestions filològiques i de diferent índole: l'ús de l'ordinador com a eina per a la recerca, la irrupció de les noves tecnologies en el treball editorial i la creació textual electrònica i, finalment, l'alfabetització electrònica i el paper del manuscrit electrònic, espai de lectoescriptura.

En definitiva, una col·lecció d'estudis que ens dóna una visió de conjunt de l'estat actual de la recerca entorn de la crítica genètica i l'edició textual.

Sergio Galindo Mateo

Mito, palabra e historia en la tradición literaria latinoamericana
José Carlos Rovira i Eva Valero Juan (eds.)
 Madrid-Frankfurt, Iberoamericana-Vervuert, 2013 (526 pàgines)

En la línia d'anteriors publicacions, fonamentalment els números 5-6 i 9-10 de la revista *América sin nombre* i els monogràfics de 2006 i 2010 editats per Helena Usandizaga, Magdalena Chocano i William Rowe, aquest volum constitueix una nova aportació als estudis sobre la pervivència i recuperació del mite prehispanic en la literatura llatinoamericana colonial i contemporània. Els editors, José Carlos Rovira i Eva Valero, recullen en l'obra bona part de les contribucions del congrés, celebrat en 2011 a la Universitat d'Alacant, i les organitzen en dos grans apartats, d'acord amb un criteri cronològic. En el primer d'aquests apartats, el referit al període colonial, els articles de Martín Sozzi, Mercedes Serna i Víctor Sanchis posen l'accent en la crònica renaixentista, mentre que Mónica Ruiz Bañuls i Lìgia Rivera estudien la pervivència de l'univers mític prehispanic en textos que posen de manifest el mestissatge religiós fruit de l'evangelització. El text de Mar Langa Pizarro pren com a objecte d'estudi els mites de dones en la primera etapa colonial de Paraguai. Finalment, el treball de Claudia Comes se centra en la visió dels mites prehispanics dels intel·lectuals del XVIII a través de l'estudi de la *Bibliotheca Mexicana* d'Eguirra i Eguren.

El segon dels apartats, el més extens, es dedica a la pervivència del mite en la literatura llatinoamericana contemporània. Integren aquest segon epígraf un total de vint-i-dos articles, agrupats en tres sèries d'acord amb l'àmbit geogràfic a què es refereixen: mexicano-guatemalenc, peruano-equatorià i

d'altres nacionalitats.

Inaugura la primera de les sèries el treball d'Stephano Tedeschi, dedicat a la cosmogonia prehispànica en la poesia d'Ernesto Cardenal, Jorge Zalamea i Miguel Ángel Asturias. L'article de Sylvain Choin se centra, també, en una obra d'Asturias, «La leyenda del Kukul», i es refereix, a més, a la recuperació de la mitologia maia en la literatura guatemalenca, els textos d'Astvalur Astvaldsson, que estudia la naturalesa, el paisatge i la resistència en la poesia d'Humberto Ak'abal, i Edmer Calero, que proposa una lectura mítica de la novel·la *El canto de la grilla* de Ramón Rubín. Pel que fa a l'àmbit mexicà, Weselina Gacinska s'ocupa del mite prehispànic en el relat «Por boca de los dioses», de Carlos Fuentes; Miguel Caballero, per la seua banda, analitza el «malinchisme» en *Diablo Guardián*, de Xavier Velasco. Es refereixen al camp de la literatura oral els treballs d'Alejandra Gámez i Tanya González. L'article de Verónica Kugel, amb el qual conclou la secció mexicano-guatemalenca, proposa un acostament als *c'anghandos*, pedres sagrades otomies la descripció de les quals pot rastrejar-se en diferents testimoniatges escrits des del segle XVII fins a la literatura regional moderna.

La secció dedicada a l'àmbit peruano-equatorià s'obri amb l'estudi d'Eva Valero, dedicat als orígens de la recuperació del passat inca en els textos dels romàntics peruans. Els articles de M. Elena Martínez-Acacio Alonso i Benôit Filhol se centren en dos autors coetanis: Abraham Valdelomar i Ventura García Calderón; el seus estudis analitzen la presència de la tradició incaica i el tractament de l'element indígena en els contes recopilats en *Los hijos del Sol* i *La venganza del cóndor*. Marta Ortiz estudia alguns textos indigenistes apareguts en revistes peruanes dels anys vint i Helena Usandizaga i Meritxell Hernando Marsal dediquen dos treballs a una mateixa obra, *El pez de oro* de Gamaliel Churata. L'article de Daniela Evangelina Chazarreta analitza la significació de l'univers quítxua en el poema «Boletín y elegía de las mitas» de César Dávila Andrade. Finalment, Héctor García Navarro reflexiona sobre la confluència del mite grec i l'element andí en un text anònim quítxua publicat en 1974.

Pel que fa als estudis de la tercera sèrie, referida a àmbits geogràfics dispars, s'inclouen en aquesta secció els treballs de Chiara Bolognese, que ofereix un recorregut històric per la literatura xilena a la cerca de les «presències mítiques»; d'Inmaculada María Lozano Olivas, qui, en aquesta mateixa tradició, se centra en una d'aquestes presències, la de Shumpall, en la poesia maputxe; de Fernanda Bustamante Escalona, que analitza la mitologia dominicana present en una novel·la de Marcio Veloz Maggiolo; de Benito Elías García, l'estudi del qual ens informa sobre la repercussió en la narrativa colombiana d'una violència omnipresent; de Jesús Gómez de Tejada, que analitza el mite i la superstició com a instrument d'esclavitud en *Pedro Blanco, el negrero*; de Lino Novás Calvo, i finalment de Rosa Serra, un

article centrat en «Las Ménades» de Julio Cortázar.

Tanca el volum un tercer epígraf, en el qual hi ha sis treballs que tracten temes transversals o estudien autors de diverses tradicions. S'agrupen ací els textos de Carmen Alemany, centrat en la funció del mite en les obres de destacats neoindigenistes; l'article de Beatriz Ferrús sobre la confluència de la llegenda romàntica i el mite prehistòric en un text d'Emilia Serrano, «Baronesa de Wilson»; el treball de Marcin Kazmierczak sobre el «narrador exclòs» com a estratègia constructiva; la lectura de Joaquín Lameiro Tenreiro de *La novela del indio Tupinamba*, d'Eugenio Granell; l'estudi de Remedios Mataix sobre la instrumentalització indígena en la literatura de la independència i, finalment, la proposta de José Rovira Collado que, centrant-se en la didàctica de la llengua i la literatura, rastreja la presència dels mites prehistòrics en el còmic.

Asunción Esquembre

Una voz como Lázaro

Ángel Herrero

Alacant, Aguacilar, 2013 (110 pàgines)

D'Ángel Herrero, lingüista dedicat durant anys a la reflexió sobre el llenguatge i a la llengua de signes i devocionalment poeta, vam tenir en 2005 un avançament creatiu amb el llibre *Adamor*, un homenatge a sant Joan de la Creu, ja que la poètica del místic ha sigut una de les seues obsessions, demostrada en línia teòrica per *Escóndete, Adonis: textos para una poética en San Juan de la Cruz*, publicat en 1998. *Adamor* desplaçava el càntic espiritual a un aventurat, transitat i possible amor terrestre.

Una voz como Lázaro, aparegut recentment, anuncia una experiència que té a veure amb una forma de resurrecció i també amb la veu que pot guiar-nos, fer-nos despertar com al geni becquerià que dorm en el fons de l'ànima. Un sentit de resurrecció, de la vida i l'escriptura sorgeix al llarg d'una experiència traçada amb una sèrie poètica primer «Amoratada luna», que es construeix amb poemes breus i lliures, que són guspires, sensacions, estats d'ànim fragmentaris que poden ser paraula i fins i tot identitat («De una muerte posible/ El yo y el otro se miran a la cara/ La punta de su flecha inmóvil en lo desconocido»).

La segona part, «Cinco canciones morales», construeix en dues columnes les pauses versals marcades gràficament d'alexandrins el ritme, al qual ha dedicat diversos assajos, és una altra de les obsessions teòriques d'Herrero. Des de la primera cançó s'obri una reflexió sobre el llenguatge, el temps, l'estranyament, el passat i el futur. No són cinc epístoles morals, sinó la constatació, en un temps en què «lo que importa es que

«...sigas corriendo la memoria», entre crepuscles que s'eixamplen en el cel i que no podem subjectar als ulls, que la paraula, sorgida des del primer poema en una «Despavorida acequia donde nace la voz», pot descansar en pau, o en foc.

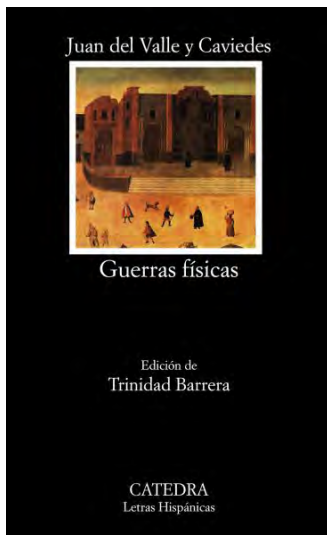
«Cuartetos y tercetos de la muerte» parteix de la comprovació que «es hermoso estar sobre la tierra». Hi ha referències precises a una experiència recent viscuda, la malaltia, que es construeix en estrofes precises, fins a arribar a la classicitat del sonet, en decurs de sensacions en les quals el temps segueix al poeta com un fantasma i dialoga amb ell, entre despossessiones, interminable no-res (que potser ens diu que és l'última síl·laba que escriu), despulles i un possible renaixement. Un diàleg final amb la mort i l'amor ensenya un silenci que, a través de l'amor, pot ser paraula viva.

La quarta part, «An-Bar», obri fragments en prosa de vegades discursius, de vegades experiencials, sempre poètics des de l'origen mateix del títol de la secció, que en sumeri significa meteorit. La caiguda del meteorit sobre la Terra té aquesta vegada una constatació inicial («A veces me detengo y digo: para la muerte escribes, para/ la muerte: Para ti, único/ secreto»). L'experiència comporta la visió de l'àngel blanc dels estats de premort o la consideració del que s'ha viscut fins ací, fins al llibre i la malaltia, com a evidència d'una profecia que «no sabem si s'ha complit».

«Recóndito escribano» és l'última secció, la que tanca el llibre. El títol és anticipat per un sonet de «Cuartetos i tercetos de la muerte». Si l'avanç poètic obria una sensació d'estranyament en la mort, de desdoblament del jo en una altra ombra i en un altre espai que, a trenc d'alba, l'empenyia a agafar la ploma com un recòndit escrivà, ara l'escriptura esdevé de nou fragment i sensació essencial en temps difícil, entre el record literari, a través, per exemple, de «¿Dónde está Ángel Herrero?», en el qual l'homenatge explícit al poema de Blas de Otero discorre entre Juan de Yepes, Antonio Machado, un viatge i fins i tot el joc de mus, per a portar-nos a tots els somnis, al dels «rostres que més estima» i a un arc de Sant Martí cromàtic com els successius colors d'un espai oníric, en el qual és imprescindible un so també: el d'un eixam o, en un altre poema, el de la veu d'ella que li dirà adéu com només ella sap.

Poesia sense concessions a la facilitat, en la qual qui sap de ritme, d'estrofes, de paraula, de silenci i d'experiències d'amor i mort ens brinda un testimoniatge i un llibre que ens sorprèn i ens emociona.

José Carlos Rovira

Guerras físicas

Juan del Valle y Caviedes (ed. de Trinidad Barrera)

Madrid, Cátedra, 2013 (312 pàgines)

Si en la història de les lletres peruanes de la colònia hi ha un poeta que destaca per eixir de les coordenades de la «correcció» i del corpus textual que les conforma, és sens dubte l'andalús, emigrat i establert a Lima, Juan del Valle y Caviedes. A la complexa tasca de compilació del corpus poètic que va generar ha dedicat la professora Trinidad Barrera la recent edició en Cátedra que, sota el cridaner títol de *Guerras físicas* –que no escapa a la problemàtica de la transmissió textual d'aquest corpus– recull la diatriba de Caviedes contra els metges «estafadors» de l'època en què va viure (segona meitat del XVII) i la seua crítica a la frívola ciutat de Lima.

Un esclaridor estudi introductori, que s'inicia amb el capítol «Realidad y fantasía en torno a Juan del Valle y Caviedes», ens submergeix en la biografia d'aquest «incoregible burleta», tal com el va anomenar Ventura García Calderón en *Vale un Perú*, i ens il·lustra sobre el caràcter dels seus poemes: sornegueria mordaç, ironia corrosiva esguitada de certa transcendència i alguns tocs quevedescs i calderonians, en versos en què satiritza la frivolitat dels costums de la societat virregnal i construeix un teatre urbà on destaca, com a to fonamental, la puerilitat i lleugeresa de la vida colonial.

Cal destacar-ne els capítols de la introducció dedicats als problemes de la transmissió dels textos i, per tant, als criteris de selecció pels quals s'ha optat per a fer l'edició. Trinidad Barrera realitza una aportació essencial als estudis sobre la història de la literatura peruana colonial i, en concret, sobre la sempre polèmica obra de Caviedes, quan ens introdueix en la intricada història dels manuscrits, des de les primeres notícies de *Mercurio Peruano* en 1792 i el problema de les «inclusiones alienes», fins al no menys complex procés de les edicions, del qual Trinidad Barrera rescata la importància que va tenir l'edició realitzada per Ricardo Palma en 1899, amb els seus defectes i les seues virtuts, sota el conegut títol *Diente del Parnaso*.

Recorre després l'antòloga la resta d'edicions i assenyala el problema fonamental per a compilar l'obra de Caviedes: separar els poemes originals dels falsos. El lector hi pot trobar després una enumeració de tots els problemes que planteja el corpus de Caviedes, relatiu als manuscrits, a la inclusió de poemes aliens en algunes edicions i també a l'exclusió d'altres poemes amb criteris morals o estètics, en definitiva, «la manipulació dels editors». Finalment, l'editora aclareix el problema del títol i el seu camí, des de *Diente del Parnaso* fins a *Guerra física, proezas medievales, hazañas de la ignorancia*.

La història de la transmissió ens mena a l'edició de Giuseppe Bellini en l'editorial Bulzoni de Roma, sota el títol *Diente del Par-*

naso i otros poemas que, en unes paraules de Trinidad Barrera que subscriu, és «una selecció antològica», a la qual segueix aquesta nova edició, en l'editorial Cátedra (en la col·lecció «Letras Hispánicas»), en què l'editora ens ofereix, després de la resposta clara i necessària de tota la problemàtica de l'obra de Juan del Valle y Caviedes, aquestes *Guerras físicas*, cuidades, exhaustives i rigorosament editades en aquest llibre que evidencia els tortuosos camins de l'edició crítica, reeixidament superats en edició impecable i imprescindible.

Eva Valero Juan

Benedetti i els llibres

La Biblioteca madrilenya de Benedetti

Va ser l'any 2006 quan, des de la casa de Mario Benedetti, al carrer Ramos Carrión de Madrid, els més de 6.000 llibres, que eren la part principal de la casa del poeta, van viatjar cap a Alacant per a trobar una nova residència: la Universitat d'Alacant i el seu Centre d'Estudis Iberoamericans, al qual amb tanta generositat havia donat nom, anys arrere, l'uruguaià més universal. Aquella antiga generositat es veia engrandida amb la donació (gestionada per la professora Carmen Alemany, ex-directora del CeMaB), que és sens dubte una part substancial del seu llegat a la nostra universitat. La Universitat d'Alacant esdevenia dipositària de la col·lecció de llibres que respon als anys del llarg exili de l'escriptor, iniciat en 1973 i viscut a Espanya des de 1980. Després de la possibilitat de tornar al seu país en 1985, Benedetti va fer vida a Madrid alguns mesos a l'any, durant els quals la biblioteca va continuar creixent fins a l'any de la donació a la UA. Volem enguany mostrar el més profund agraïment a la memòria del poeta i l'immens honor que per a nosaltres implica custodiar aquest llegat.

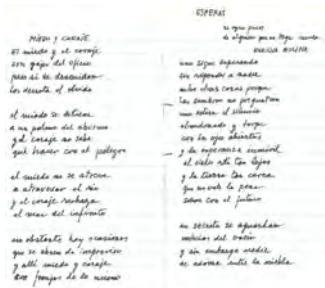
Més de trenta anys de la vida de Benedetti ocupa aquesta biblioteca. Els seus llibres reflecteixen l'atenció permanent a la literatura i la societat, que són les matèries que la formen principalment. Edicions dedicades de molts creadors, llibres que demostren les seues preocupacions i interessos, anotacions als marges d'alguns exemplars; que expressen l'atenció per la poesia contemporània i la societat en què vivia, volums propis recentment editats i immediatament sotmesos a correccions i variacions, que assenyalen la inquietud pel text. Tots conformen aquesta biblioteca que és reflex d'una part substancial de la vida de l'escriptor. Hi ha, a més, discos i vídeos que completen aquesta donació i revelen també la vida quotidiana de Bene-

Imatge de la biblioteca de Benedetti al CeMaB

Dedicatòria autògrafa de José Luis Sampedro

Poemes inèdits de Benedetti trobats en la seua biblioteca

detti.

Com que les biblioteques solen ser la història intel·lectual dels propietaris, endinsar-nos en la biblioteca madrilenya de Mario Benedetti pot ser una aventura de descobriment d'un escriptor entre els exilis i desexilis que ocupen tot aquest període de la seua vida. L'escrutini és avui possible gràcies al suport i el treball de diversos col·lectius i persones d'aquesta universitat: la catalogació de tot el fons bibliogràfic per part del personal de la Biblioteca de Filosofia i Lletres de la Universitat d'Alacant (sota la supervisió de M. Victoria Játiva), així com la iniciativa del vicerector de Cultura, Carles Cortés, i del vicerector de Campus i Sostenibilitat, Rafael Muñoz, per a situar la biblioteca en unes instal·lacions idònies per a la consulta en sala. Finalment, ha sigut fonamental també el suport del grup d'investigadors en literatura llatinoamericana de la UA per a concloure la revisió dels llibres anotats per l'autor.

Com és ben conegut, en aquest procés de catalogació va tenir lloc un fet inesperat i extraordinari: dos poemes manuscrits, titulats «Miedo y coraje» i «Esperas», apareixien a l'interior del llibre *Insomnios y duermeverelas*, publicat en 2002. Inequívocament la lletra era de l'autor i després de revisar els llibres de Benedetti se'n va constatar el caràcter inèdit. La repercussió mundial que aquesta notícia va adquirir no és sinó la mostra palmària de l'interès i l'entusiasme que Mario Benedetti continua suscitant, avui, entre els seus lectors.

Eva Valero Juan

Mario Benedetti i la consciència de l'exili

Vaig conèixer Mario Benedetti anys després que escriguera un poema que, a dia d'avui, quatre anys després de la seua mort, continua commovent-me:

Vuelvo/ quiero creer que estoy volviendo
con mi peor y mi mejor historia
conozco este camino de memoria
pero igual me sorprende.

Aquests són els primers versos de la composició «Quiero creer que estoy volviendo», inclosa en el llibre *Geografías*, publicat en 1984, any en què es va restaurar la democràcia en el seu estimat «paisito», encara que ell no tornaria a la seua ciutat de sempre, Montevideo, fins un any després. El vaig conèixer quan estava vivint el seu temps de desexili, neologisme encunyat per l'autor, que consisteix en la necessitat de fer un

exercici de comprensió per part de tots –els de fora i els de dins- i una aguda reflexió crítica sobre el que va passar en els temps de la dictadura uruguaiana. Lluny de llepar-se les antigues ferides, va apostar per reconstruir-se i, des de l'escriptura, va intentar recompondre els trossos de la seua història com a exiliat, però també la d'altres que, com ell, van viure temps de desarrelament. Es tractava de posar bastides amb què refer un país i una convivència llastrats per més de deu anys de dictadura. Arrere quedaven els durs anys de l'exili, iniciat en 1974 i finalitzat en 1985, que van significar onze anys de nostàlgies compartides entre Argentina, Perú, Cuba i Espanya.

En els anys setanta els països del sud de l'Amèrica Llatina van viure una de les etapes més ominoses de la seua història, a causa de la implantació de règims totalitaris que van provocar massius exilis per raons polítiques. No pocs escriptors van haver d'abandonar el seu país i, des d'altres geografies, van lluitar per restablir la democràcia en els seus llocs d'origen. També ens van relatar amb les seues paraules les ferides que sorgeixen en sentir-se bandejats.

Durant l'exili, Mario Benedetti, convertit en transhumant, va haver d'aprendre una altra manera de posicionar-se davant la vida i també davant l'escriptura, afegir-se una nova cultura, la de l'exili: «el exilio también tiene barrotes», ens dirà en el seu poema «Otra noción de patria». L'escriptor uruguaiaà va oferir el seu talent per a, des d'una posició «optimista», escriure obres de clara consciència social. Des d'aquest enfocament, ens va assenyalar en els seus escrits els possibles riscos que es corren en practicar un tipus d'escriptura lligada al record, a la memòria i a la nostàlgia. L'obligada absència del país i dels éssers estimats, i ja no tan pròxims, podia donar lloc a una literatura d'aflicció que no ajudava gens a la reconstrucció personal i social. D'altra banda, les difícils circumstàncies en les quals viu un escriptor exiliat podrien contribuir al «facilismo panfletario».

Amb la voluntat de prescindir d'aquests riscos, Mario Benedetti va optar per un «exili combatent», que li va permetre plantejar-se la superació de pessimismes, de vegades inevitables, però en qualsevol cas esterilitzants. Va reivindicar la seua condició d'escriptor exiliat i, malgrat els desànim, les frustracions i les adversitats, va cercar la manera de continuar escrivint. Aquells temps de l'exili van forjar en Mario Benedetti una escriptura repleta de sentiment col·lectiu, de voluntat comunicadora i de consciència cívica. Això va ser la forma de suportar la seua pròpia experiència d'exiliat. Amb les seues paraules, i també amb el seu exemple, segueix ajudant aquells que per raons de tota índole esperen tornar a la terra que els va veure nàixer.

Mario Benedetti i Carmen Alemany a Montevideo (2005)

Carmen Alemany Bay

(Exdirectora del Centre d'Estudis Iberoamericans Mario Benedetti)

«A benefici d'inventari»

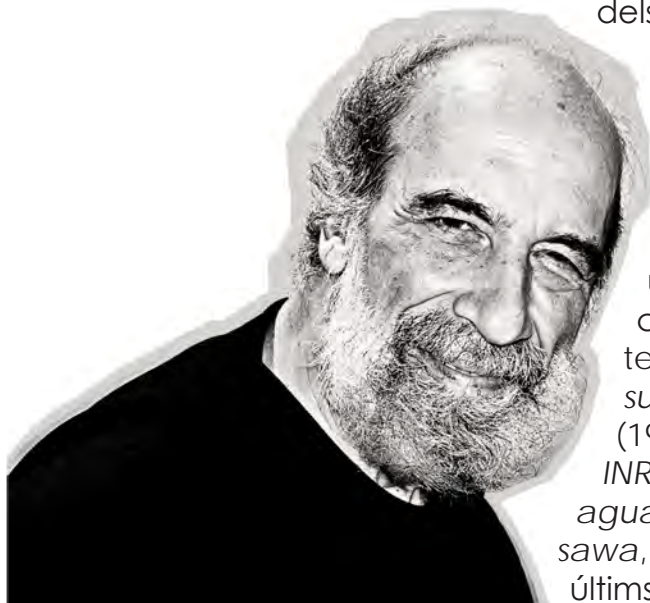
Amb Raúl Zurita a Alacant

Aquesta crònica, amb la qual vull narrar un esdeveniment cultural viscut en proximitat, tindrà quasi sempre un punt pròxim a l'emoció perquè els anys m'ho permeten. M'he dedicat a molts poetes (Darío, Neruda, Miguel Hernández, etc.), als quals m'hauria agradat conèixer i amb els quals hauria volgut compartir arguments i fins i tot una copa de vi. La cronologia, aquesta distància que ens impedeix estar on voldríem estar i acompanyar a qui hauríem volgut conèixer, ho fa impossible. Als poetes amb qui sí que he tingut vincles d'amistat (Juan Gil Albert, Mario Benedetti, etc.), se suma avui, i des de fa molt de temps per coincidències vivencials múltiples, el xilè Raúl Zurita, a qui dedique aquest primer «A benefici d'inventari». Evidentment no podem llegar així, l'hereu ha d'acceptar-ho i «no respondrà de les càrregues hereditàries amb els seus béns, sinó únicament amb els béns de l'herència». En qualsevol cas, qui ho llija sabrà que és un homenatge i un record als inventaris de Benedetti.

En la Universitat d'Alacant hem tingut, en la setmana del 6 al 10 de maig, un poeta absolutament excepcional: el xilè Raúl Zurita. Fou una experiència d'immersió possible, que vam batejar, en la part essencial, amb el títol «Un creador nos introduce en su mundo», com a record d'una activitat que vam iniciar ací mateix amb Mario Benedetti fa quasi 20 anys. Una immersió per als qui van voler practicar-la (alumnes, professorat, personal d'administració i públic en general), amb què bussegem en una escriptura que ha traçat l'original peripècia de la paraula dels últims 30 anys del segle passat i els 13 primers del segle actual, fins al punt d'anunciar, insistisc sempre en açò, una poesia per al segle XXI. També Raúl Zurita va oferir recitals a l'Institut Alacantí de Cultura Juan Gil-Albert i a la Universitat.

Raúl Zurita (1950) va anticipar a Xile, amb un llibre titulat *Purgatorio* (1979), la commoició poètica definida pels llibres essencials posteriors, com ara *Anteparáiso* (1982), *Canto a su amor desaparecido* (1985), *La vida nueva* (1994), *Canto de los ríos que se aman* (1997), *INRI* (2003) o la sèrie d'obres (*Las ciudades de agua*, *Cuadernos de guerra*, *Sueños para Kurosawa*, etc.) que han sorgit en l'elaboració durant els últims anys del llibre *Zurita*, aparegut a Xile en 2011

i a Mèxic i Espanya en 2012.

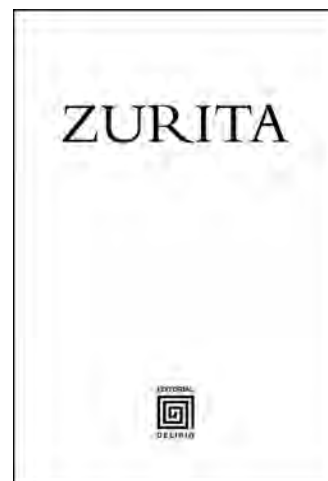
Zurita són més de 750 pàgines de poesia, que recullen des de les ruïnes dels poemes anteriors fins a una imaginació que té a veure amb l'apocalipsi. No és una obra completa, ja que els fragments del passat s'articulen en una obra en progrés, basada en la biografia, l'experiència i la reflexió cultural en què l'autor ha insistit. És novament la perspectiva de construcció de l'obra la que explica temptejos, jocs i incerteses. La biografia s'articula a partir d'un moment dramàtic per al poeta, el país i les esperances: el vespre del 10 de setembre de 1973, a Xile, la nit fins al dia 11 i el trenc d'alba d'aquell dia, en què un colp d'estat feixista va truncar milers de vides i transformà la d'un jove tancat a la bodega d'un vaixell de càrrega anomenat Maipo, on va ser torturat.

Aquesta referència biogràfica articula el llibre *Zurita* que, no obstant això, no construeix una poesia política, sinó una reflexió sobre una vida plena d'angoixa i desolació. Les imatges construeixen un espai de la paraula, en el qual un home assumeix referències universals i destructores de la història contemporània (de la pròpia experiència xilena a la bomba d'Hiroshima), unides en un diàleg que ajunta experiències de la infantesa, amors, desamors, vides, morts i desapareguts en una natura que cal reescriure, en una experiència construïda per situacions viscudes en el passat. Textualitzar aquesta natura és escriure materialment damunt d'ella (el cel de Nova York, el desert d'Atacama, els penya-segats del Pacífic) una paraula que de vegades té Déu com a centre, per a afirmar finalment la interrogació essencial des del no-res que la poesia construeix.

La naturalesa és un centre de construcció també d'aquesta poesia: mars, rius, cels o deserts manifesten, més que un entorn, l'espai d'un món en què una glaciació n'anuncia el final, en una profecia de destrucció que passa per diàlegs familiars, imatges bíbliques o referents culturals que, des de Dant fins a Whitman (invertit en la seua profecia de naturalesa regeneradora), del pintor Francis Bacon al novel·lista Hermann Broch (per citar recents converses nostres), anuncien l'ordre dispers d'un món en què vivim, amb dolor, tragèdia, desolació i una esclatxa d'esperança que només té resolució en la paraula poètica impossible, la que no es pot explicar, sobre la qual aquests dies hem preguntat una vegada i una altra al poeta i amb la qual fins i tot ens hem emocionat.

Un Aleph alacantí per a Raúl Zurita

Vaig veure Raúl Zurita comentant records implícits de Borges. Vaig veure la populosa mar davant de la qual es fotografiava. Vaig veure el capvespre d'un dia en què descobríem que la poesia és anterior a la veritat. Vaig veure l'alba a Bríndisi mentre

Zurita a la Casa Museu Miguel Hernández (Oriola)

volaven les barques davant un poeta que moria i un xiquet i una xiqueta les observaven en una platja xilena vint segles després. Vaig veure la poesia escrita en el cel, en els deserts i en els encefalogrames. Vaig veure les ciutats senceres d'aigua i el seu reflex. Vaig veure que la poesia és el que es pot fer d'un desig infinitament major. Vaig veure els escenaris fingits i els personatges reals. Vaig veure els desapareguts, els nínxols americans i els fongs nuclears d'Hiroshima i Nagasaki. Vaig veure la poesia com a resposta al dany. Vaig veure cares al cel. Vaig veure un hort i una figuera on de nou la llum triomfava. Vaig veure deserts i vaixells embarrancats i destruïts. Vaig veure un somni d'Akira Kurosawa. Vaig veure la mort del llenguatge abans que la mort de Déu. Vaig veure Déu, que era sobretot NO. Vaig veure el no-res. Vaig veure la història contemporània i l'esdeveniment fa segles. Vaig veure mars gelades i ciutats desaparegudes. Vaig veure el cel des de la bodega d'un vaixell de càrrega. Vaig veure les roques i la mar contra les quals s'estavellaven esquers destrossats per la història. Vaig veure la desolació arreu. Vaig veure el purgatori i vaig ser a punt d'albirar el paradís. Vaig veure grans poemes que significaven el triomf de la voluntat de la llengua sobre la voluntat de l'escriptor. Vaig veure finalment Raúl recitant que el seu amor s'havia quedat enganxat a les roques, a la mar i a les muntanyes. Aleshores vaig veure que algunes persones ploraven i vaig tractar de mirar novament l'infinit univers.

José Carlos Rovira

Centre d'Estudis Iberoamericans Mario Benedetti

Facultat de Filosofia i Lletres III, edifici C

Universitat d'Alacant

Carretera de Sant Vicent del Raspeig, S/N

Ap. correus 99 - 03080 Alacant (Espanya)

Adreça electrònica: centro.benedetti@ua.es

Web: <http://web.ua.es/centrobenedetti/>

Facebook: <https://www.facebook.com/CentroDeEstudiosIberoamericanosMarioBenedetti>

ISSN 2340-5139